

Erven en verzamelen: Age Looxma Ypeij (1833-1892)

Vorige week liet ik me in de Münchener *Pinakothek der Moderne* München verrassen. De Duitse, van oorsprong Koreaanse kunstenares Young-Jae Lee stelde er 1111 schalen tentoon. De expositie heette dan ook -- simpelweg -- “1111 schalen”. In de centrale ruimte van de Pinakothek en op de omringende galerijen stonden ze alle 1111 opgesteld (ik heb ze niet nageteld), losjes gerangschikt op de vloeren van het museum. Ik heb een foto van het internet geplukt om een indruk te geven.

1111 is net zo'n soort getal als 1000 en één – van de sprookjes van 1001 nacht -- , het suggereert afgerondheid en oneindigheid tegelijk; welnu al deze 1111 schalen horen bij elkaar op twee of misschien drie manieren. Ten eerste zijn het allemaal schalen van een vergelijkbare vorm. Maar let op, doordat ze handgevormd zijn, zijn er natuurlijk geen twee gelijk. Ten tweede horen ze bij elkaar als zijnde het oeuvre van een en dezelfde kunstenares: Young-Jae Lee. Ook hier schuilt een adder onder het gras, want de kunstenares plaatst zichzelf in een traditie van een klassieke vormentaal. Ten derde bindt natuurlijk de tentoonstellingsruimte de 1111 objecten. Hier is in een van de toonaangevende musea van moderne kunst een verzameling neergezet die men ook zou kunnen aantreffen in een ambachtelijke pottenbakkerswerkplaats.

‘1111 schalen’ is een tentoonstelling die -- in ieder geval ook -- gaat over wat een verzameling is, wat een perfecte verzameling is. Dat laat het volgende gedachte-experiment zien. Haal in gedachten een schaal uit de verzameling en zet je die ergens buiten de tentoonstellingsruimte apart op een plek neer. Dan wordt het zichtbaar. De schaal maakt niet langer herkenbaar deel uit van de verzameling, is ineens een vrij normale, handgedraaide en geglazuurde schaal geworden, die mogelijk op een rommelmarkt onopgemerkt voor een habbekrats zou kunnen worden verpatst om, tot ie breekt, bijvoorbeeld als fruitmand op de tafel van een kleinburger te staan. Het is het geheel van het hier tentoongestelde oeuvre dat het enkele voorwerp betekenis en waarde geeft en dat geheel bestaat uit een afgerond en tegelijkertijd oneindig aantal van 1111 schalen, die door één en dezelfde kunstenares zijn gemaakt, een kunstenares die tegelijkertijd haar individuele herkenbaarheid opzettelijk op het spel zet door in een lange klassieke traditie te gaan staan.

De volgende afbeelding draagt niet de heldere kleur van het internet, maar de waas van het verre verleden. Het is een foto van de porseleinverzameling van Age Looxma Ypeij. Toen deze Looxma Ypeij – hij was ongetrouwd en kinderloos -- in 1892 stierf bleek hij zijn porselein -, glas- en muntenverzameling aan de provincie Friesland te hebben vermaakt, samen met de verplichting om een ruimte in te richten waar het porselein zou kunnen worden

tentoongesteld en samen ook met een bedrag om dat te kunnen doen. In 1894 werd de Looxma Ypeij-vleugel oftewel de porseleinzaal geopend. Uit die tijd – of van kort daarna -- zal ook deze foto stammen. Ik vind het een overweldigende voorstelling. Zoveel porselein op zo'n kleine ruimte toch nog ordentelijk samengepakt. De Telegraaf van 1905 was het wel met me eens:

' 't Porseleinmuseum is in staat, den liefhebber van dat broze goedje slapelooze nachten te bezorgen, 'n Overstelpende massa van de mooiste specimen is hier bijeengebracht. Chineesch, Japansch, Oud-Delftsch, Saksisch, Fransch — de eene vitrine is al prachtiger dan de andere, 't Hengselmand- motief, 't pauw-, 't pelikaans-, 't vruchten-motief, kraakporselein, 't Chineesch doorgeslagen netwerk waar beginnen, waar eindigen ? Nog geen vijf-en-twintig jaar bestaat dit museum, met bescheiden middelen gesticht en nu reeds buiten Europa bekend.' [DVF 1906]

Krap 80 jaar later was de porseleinkenner Lunsingh Scheurleer minder scheutig met lof. Maar hij leverde wel een uitstekende beschrijving van de porseleinzaal en – wat meer is – van het achterliggende motief om zo tentoon te stellen, namelijk pronkzucht:

Naar de opvattingen van die tijd stonden de vitrines stampvol met porselein. Boven de vitrines waren tegen de wand borden gehangen evenals aan de ijzeren bogen, die de gaanderij van de eerste verdieping dragen. Deze wijze van opstellen zal weinig afgeweken hebben van die in de achttiende eeuw. Hierbij was het de bedoeling alles te tonen, wat men bezat, om vrienden meer door overdaad dan door schoonheid en kwaliteit te imponeren. Een collectie porselein was ook in de negentiende eeuw een statussymbool. [DVF 1980]

Het porselein van Age Looxma Ypeij laat zich goed vergelijken met de schalen van Young-Jae Lee. Ook hier is het probleem van de veelheid en de eenheid daarachter aan de orde en ook hier gaat het om een verzameling die op een beperkt aantal manieren bijeen wordt gehouden. Allereerst natuurlijk omdat ze bestaat uit een en dezelfde soort van voorwerpen. Looxma Ypeij bezat grote hoeveelheden Oosters porselein. Maar er is natuurlijk een bijkans eindeloos reservoir van zulke, eertijds vaak in opdracht van Europeanen gemaakte voorwerpen.

Veel meer bindend zijn hier de erflater zelf (die ik voor het gemak dus maar even gelijkstel met de kunstenaar van de 1111 schalen) en natuurlijk vooral de ruimte waarin deze voorwerpen zullen moeten worden tentoongesteld. De eenheid in die veelheid van voorwerpen wordt uiteindelijk het meest uitgesproken belichaamd

in het testament van Age Looxma Ypeij. Daarin – als in een soort van fidei-commiss krijgt de verzameling zijn definitieve beslag: de provincie heeft de plicht om in het provinciaal Fries museum de collectie bij elkaar te houden en ook te conserveren. En deze foto is als het ware de bezegeling van dat testament. Zoals ooit de bezoeker van huize Looxma Ypeij, zo ook moet – in de woorden van Lunsingh Scheurleer – nu ook het nageslacht worden geïmponeerd door de overdaad.

Maar klopt dit wel? Ligt hier Looxma Ypeij's motief om te legateren? Met die vraag in het achterhoofd wil ik me vanmiddag, richten op de voorgeschiedenis van dit testament. Mij werd gevraagd om u iets te vertellen over Age Looxma Ypeij, over zijn verzamelingen en om dat onderwerp ook vooral te plaatsen in de bredere cultuurhistorische context van de cultuur van de Friese bourgeoisie van de negentiende eeuw.

Zonder dat laatste, die cultuurhistorische inbedding, zou het trouwens ook niet gaan, want het mysterieuze en paradoxale aan deze puissant rijke Looxma Ypeij is, dat we eigenlijk niets van de man zelf weten. Meestal laten leden van de elite als hij zich op meer dan een manier gelden en zijn ze na hun dood zichtbaar door de brieven die ze achterlieten, de boeken die ze schreven, de portretten die ze lieten maken, de biografieën die over hen geschreven werden. Bij Looxma Ypeij niets van dat alles. Hij blijft onzichtbaar en we kunnen hem alleen leren kennen door zijn verzamelingen en door zijn omgeving zorgvuldig in kaart te brengen. Met die verzamelingen zal ik me trouwens vanmiddag niet inhoudelijk bezighouden – ik ben geen deskundige op het gebied van Oosters porselein, historische muntkunde of glas. Wel is het me te doen om de activiteit van het verzamelen: waarom en waarom zo veel? Waar haalde Looxma Ypeij het geld vandaan om te verzamelen? Of had hij delen van zijn verzamelingen als familiestukken overgeërfd? Wat is het effect van deze verzameling op de ontwikkeling van het Fries museum geweest? En hoe uniek was Looxma Ypeij als verzamelaar?

Familie

De geschiedenis van Age Looxma Ypeij begint niet in 1833 als hij geboren wordt, maar eeuwen eerder. Zijn dubbele naam – samengesteld uit een vaders- en een moedersnaam -- laat meteen al zien wat hier een generatie voor hem bij elkaar kwam:: Looxma en Ypeij. Hij was het resultaat van een alliantie tussen twee families: de Looxma's en de Ypeij's, een zoon van Nicolaas Ypeij en Baudina Looxma. Beide families behoorden in de negentiende eeuw tot de grote burgerij, dat wil zeggen: ze waren lid van de adellijke en patricische toplaag van de samenleving (die ongeveer 3% van de bevolking uitmaakte). Om zover te komen hadden ze in de zeventiende en achttiende eeuw een lange weg afgelegd -- de lange

mars omhoog. Zij waren succesvol geweest, andere families niet., Maar ze waren wel succesvol op geheel verschillende manieren, de Looxma's en de Ypeij's.

De Ypeij's kwamen, voor zover we weten, uit Sint Annaparochie in het Bildt en stamden af van een zekere Ype Annes. Vandaar ook de naam Ypeij, oftewel Filius Ypeij, zoon van Ype. Ype Annes was the stichter van een familie van intellectuelen en ambtenaren. Hij had zich op latere leeftijd in Franeker in de landmeetkunde bekwaamd en vestigde daarmee een familietraditie. Tot ver in de negentiende eeuw zouden zijn mannelijke nazaten op verschillende niveaus werkzaam zijn op het grensgebied van wiskunde, ambtenarij en politiek. De kleinzoon van Ype Annes en de grootvader van de zojuist genoemde Nicolaas Ypeij was bijvoorbeeld een gevierd hoogleraar in de wiskunde aan de universiteit van Friesland te Franeker. Hij hoorde tot de clientèle van de Friese stadhouder en wortelde intellectueel gezien in de achttiende-eeuwse Verlichting. Een nieuwe maatschappelijke groepering van calculerende burgers begon zich toen sterk te profileren en stelde zich tegenover de oude, oligarchische politieke elite. Het was een streven dat pas nadat de grote Europese revoluties hadden plaatsgevonden, in de negentiende eeuw werkelijk zou worden geëffectueerd, ook binnen deze familie Ypeij. Pas toen slaagde een grote groep van deze burgers er in om zich ook daadwerkelijk te voegen bij de Friese en later Nederlandse top-elite. Nicolaas Ypeij, kleinzoon van de zojuist genoemde hoogleraar en vader van Age Looxma Ypeij hoorde daar zeker bij. Getuige zijn belastingaanslag hield hij er in Friesland zo rond 1860 de meest luxueuze levensstijl van allemaal op na. Afkomstig uit een door en door burgerlijke familie groeide de *nouveau riche* zo uit tot een volbloed aristocraat.

Dat hij daartoe in staat was had hij niet alleen te danken aan zijn eigen voorouders, maar vooral aan zijn uitermate gelukkige huwelijkskeus. Zijn vrouw Baudina Looxma (1806-1890) stamde uit een Sneker familie van zilversmeden, die zich langzamerhand, door de generaties en door allemaal Ages en Binses Looxma's heen, had opgewerkt. Om omhoog te komen, hanteerden ze twee strategieën: ten eerste: geld verwerven; ten tweede: dat geld vasthouden. Het eerste deden ze door op meer dan één vlak tegelijk bezig te zijn; ze fungeerden als financiers, waren reders, kooplieden en industriëlen. Ze belegden vanaf de achttiende eeuw bovendien op grote schaal in boerderijen, veelal in de rijke Friese kleistreek. Om dat verworven kapitaal te consolideren stonden hun twee instrumenten ter beschikking: goede huwelijken en niet te veel kinderen. In beide opzichten was deze familie zeer succesvol. Het was beslist niet toevallig dat Baudina enig kind was. Men kan aantonen dat de Looxma's – en ook andere soortgelijke families – door de generaties

heen bewust aan geboortebeperving deden om het kapitaal maar niet te hoeven te vererven in zoveel porties dat het maatschappelijk aanzien er onder zou lijden.

Deze Baudina Looxma en Nicolaas Ypeij trouwden in 1828 op de Vijversburg en in hun huwelijk kwamen de beide familietradities bij elkaar, die van het geld van de Looxma's en die van het verstand van de Ypeij's. Dit samenkomen vond plaats – geografisch gesproken – in Swartewegsend, waar Baudina's vader rond 1800 een buitenhuis had gekocht dat Nicolaas na de dood van zijn schoonvader overnam.

Ypeij maakte het huis en de grond er omheen tot wat het, naar de vorm in ieder geval, tot op de dag van vandaag is. Hij brak een belendende boerderij af, vergrootte in een aantal etappes het huis en kocht omliggende percelen aan om er het park in Engelse landschapsstijl op aan te leggen. Vooral de verbouwing in 1862 was ingrijpend. Er verrees een majestueus groot huis (waarvan later de helft weer is afgebroken). Daar, en in het huis in Leeuwarden waar de familie 's winter verbleef, stonden ook de kasten opgesteld waarin de verzamelingen van de familie waren opgetast.

Ypeij was vanaf toen heer van Swarteweisein. Er ontstaat, als men terug kijkt, nu gemakkelijk een illusie. Alsof Ypeij, door op dit oude stee te gaan wonen, ook van eeuwenoude adellijke komaf zou zijn geweest. En men is ook te gemakkelijk geneigd om huizen als de Vijversburg en het omliggende park te zien als onbestemd oud, als oeroud. Maar niets is minder waar, hoe graag hij dat ook gewild zou hebben, Ypeij bleef een 'nieuwe rijke' en zijn landgoed was een bij uitstek negentiende-eeuws complex dat ook op een bij uitstek negentiende-eeuwse manier werd beheerd.

Ypeij kocht als het ware zijn aristocratie. Hij en zijn Baudina hadden het volledig bezit van de Looxma's geërfd. Dit bestond uit tenminste vijftien grote boerderijen op de rijke Friese klei. Ze hadden bovendien het economisch tij mee en kochten – vooral in Tytsjerksteradiel – er nog eens acht boerderijen bij. De opbrengst uit dit bezit bedroeg meer dan 80.000 gulden per jaar. Zet men dat – met een natte vinger – af tegen de arbeidslonen in die tijd (een arbeider verdiende ongeveer een dubbeltje per uur) dan zou het, uitgedrukt in werkkracht, gaan om een jaarinkomen van mogelijk meer dan 10 miljoen euro (in tegenwoordige begrippen).

Met dit geld kocht Ypeij de streek. Toen zijn zoon Age Looxma Ypeij in 1892 stierf was er geen stuk land en geen huis in de verre omtrek dat hij niet het zijne kon noemen. De mensen in de dorpen Tytsjerk en Ryptsjerk en in mindere mate in Hurdegaryp waren bovendien in sterke mate van de familie afhankelijk en er ook mee verbonden.

Op de Burgumerheide begon Ypeij een ontginning, die het begin werd van het tegenwoordige dorp Noardburgum. Hij stichtte er twee grote boerderijen. Men moet deze inspanningen van Ypeij zien en beoordelen in het kader van het negentiende-eeuwse beschavingsoffensief. Net zoals hij de heidegrond in cultuur bracht, zo ook probeerde hij de bewoners – de heidebewoners waren berucht vanwege hun vermeende anti-burgerlijke woestheid – te beschaven. Daartoe deed Ypeij aan werkverschaffing en betaalde hij de plaatselijke scholen en kerken. Zijn pogingen om de bevolking in ‘zijn’ dorpen te verheffen werden op zijn beurt door Koning Willem III beloond. Ypeij werd zelf verheven tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

De Looxma's en Ypeij's waren uitermate succesvol, maar ze weken niet wezenlijk af van het algemene patroon in Friesland en in Nederland. Er waren vele families die in de periode 1600 tot 1900 een zelfde soort carrière doorliepen. Die zich dus in de zeventiende eeuw in de Friese steden vestigden als kooplieden en ambtenaren, die in de achttiende eeuw kapitaal opbouwden door hun economische activiteiten (zoals de Looxma's) of door hun netwerken en ambten (zoals de Ypeij's) en die dat kapitaal in de negentiende eeuw verzilverden. Voor alles moet men opmerken dat de familie hier veel belangrijker was dan het individuele familielid, zeker als men dat vergelijkt met hoe wij daar tegenwoordig naar kijken.

Ook is het niet uniek dat vele van deze families demografische risico's namen die ze moesten bekopen. Door hun huwelijkspolitiek en hun geboortebeperkingsstrategieën liepen ze het risico van uitsterven. Zo ging het ook hier. De familietraditie van de Looxma's zette zich in deze zin door dat het echtpaar maar één kind kreeg: Age Looxma Ypeij. Hij was als uitkomst van dynastieke politiek even succesvol als hij als individu tragisch was. Hij had alles mee om een geweldig leven te leiden en volop te genieten. Maar er is werkelijk niets waaruit blijkt dat hij ook werkelijk genoten heeft.

Men kan zich afvragen of hij wel was opgewassen tegen het succes van zijn vader. Zo pronkerig en heerszuchtig als de oude Ypeij was, zo schuw en teruggetrokken was zijn zoon. In mijn boek *Tot aandenken aan mijne moeder* heb ik hem getypeerd als de ‘otter onder de stolp’, die hij op zijn studeerkamer op een tafeltje had staan. Hij was schatrijk, ongetrouwd en kinderloos. Na de dood van zijn vader in 1869 woonde hij tot zijn dood samen met zijn moeder Baudina op de Vijversburg. [Foto] Samen betoonden ze zich buitengewoon vrijgevig jegens de mensen in de dorpen die aan hun grondgebied grensden. Er was een groot verschil tussen de opzichtige filantropie van vader Nicolaas Ypeij en de stille, bijna heimelijke vrijgevigheid van zijn vrouw en zijn zoon.

Verder weten we als gezegd bitter weinig van Age Looxma Ypeij, [Foto] behalve dan dat hij in cultuur was geïnteresseerd – dat blijkt bijvoorbeeld uit de veilingcatalogus van zijn bibliotheek; dat hij bestuurslid was van het Fries Genootschap voor de Geschied-, Oudheid- en Taalkunde – dat blijkt uit de Verslagen en handelingen van het Genootschap; en tenslotte ook dat hij zijn enorme rijkdom gebruikte onder andere om kunstvoorwerpen te verzamelen. Een mooi voorbeeld van zijn verzameldrift blijkt uit een van zijn pachtcontracten, waarin hij zijn pachter verplichtte om eventuele uit een terp opgegraven voorwerpen af te staan. Hoe hij precies aan zijn verzamelingen kwam, wat hij zelf kocht en wat hij had geërfd blijft voor de rest volledig duister. Ik kom er straks nog kort op terug.

Het past bij hen dat Age Looxma Ypeij in zijn testament het bezit dat de familie in de gemeente Tytsjerksteradeel hadden verworven als het ware aan de gemeenschap teruggaf. Bij holografisch testament in 1892 richtte hij een armenstichting op -- de Stichting op Toutenburg. Hun enorme buiten op Zwartewegsend werd tot een van toeristische topattracties van Friesland (en is tegenwoordig dankzij de regenten van de genoemde stichting veranderd in een attractieve en spannende beeldentuin). En net zo werden ook de kunstvoorwerpen die de familie bijeen had vergaard in datzelfde jaar teruggegeven aan de provincie waarin ze deze rijkdommen hadden vergaard. In Looxma Ypeij's testament werd de verwijzing naar het voorgeslacht even veelzeggend als subtiel uitgedrukt in het zinnetje: 'tot aandenken aan mijne moeder'.

Verzamelen

Wat is nu de zin en de betekenis van al dat verzamelen? Wat drukt het uit? Ook hier is, laat ik dat eerst opmerken, sprake van een veel algemener verschijnsel. In de kringen van elite, vermogende families werd in Friesland – net als trouwens daarbuiten – enorm veel verzameld en werd vervolgens ook veel aan de provincie of aan het Fries Museum gelegateerd. Ik noem uit een lange rij enkele bekende voorbeelden. Assuerus Quaestius schonk **onder andere** 13056 gravures en tekeningen betreffende Friesland en de 'Vlaamsche en Oud-hollandsche school' en 6518 munten plus kasten en vitrines. Christoffel Bisschop gaf schilderijen plus eigen atelier en interieur; W.C.G. van Eijsinga doneerde f25.000,- om uit de rente in de toekomst een directeur van het museum aan te stellen. De bekendste van al deze verzamelaars is de notaris Nanne Ottema, zonder wie dit museum niet zou bestaan. De jaarlijks verschijnende Verslagen en Handelingen van het Fries Genootschap, de oprichter en beheerder van het Fries Museum, waren telkens voor een belangrijk deel gevuld met lijsten van gelegateerde voorwerpen.

Juist doordat we het hier over een porseleinverzameling hebben wordt wel een belangrijk onderscheid zichtbaar. Overal in Nederland verzamelde men namelijk oosters (en trouwens ook niet-oosters) porselein, maar in Friesland legde men zich liever toe op wat men beschouwde als typisch Friese voorwerpen. Soms – bijvoorbeeld in het geval van munten of van zilver -- waren dat de Friese varianten van wat algemener was, maar het liefst zocht men dat wat exclusief Fries was, of wat daar voor doorging.

De kampioen van deze houding was de Friese schrijver en cultuurcriticus Joost Halbertsma. Hij was de initiator van het Kabinet van Oudheden waaruit op zijn beurt in 1881 het Fries Museum voortkwam. In zijn woning in Deventer hield hij er een privé-museum op na, dat hij aan de provincie afstond, vergezeld van de volgende oproep:

‘Veel, oneindig veel uit de oudheid van het voorgeslacht is voor altoos verloren; doch er is ook nog het één en ander te behouden. Hoeveel b.v. zal er nog door timmerlieden worden gevonden bij het afbreken van oude gebouwen; door ploegers, die een nieuw veld opbreken; door slatters, die nieuwe vaarten en slooten maken; door afstekers van oude terpen, die den zetel der eerste bewoners ontblooten; door veenwerkers, die derrie baggeren. Wanneer nu een gezeten *Fries*, zulk een voorwerp ontdekt, zou hij het dan niet gaarne voor eene kleinigheid koopen en brengen over in het Provinciaal kabinet.

Het is deze houding, dit gevecht tegen de tijd als grote egalisator , dat vele van de Friese verzamelaars verbond. Het verbond bijvoorbeeld Halbertsma en die andere verzameltitan Nanne Ottema, die ook werd gedreven door de angst dat door de 'steeds meer op den voorgrond tredende machinale werkwijzen' het Friesland van zijn jeugd zou verdwijnen, het Friesland waarin deze gebruiksvoorwerpen nog functie en betekenis hadden gehad. Hij wilde redden, wat er te redden viel en in stad en land schooide hij, troggelde hij boeren en keuters hun voorwerpen af, dong af bij antiquairs, trok van veiling naar veiling en doorzocht inboedel na inboedel.

Verzamelingen zijn een vorm van symbolisch kapitaal, ze zijn bedoeld om posities in een machtveld tot uitdrukking te brengen. En hier in deze symboliek ligt sterk de nadruk op Friesland, het land dat al deze verzamelaars voortbracht. Friese grootburgers steken elkaar naar de kroon in hun laat ik het maar Friezigheid noemen. Ook voor Looxma Ypeij zal dit element een belangrijke rol hebben gespeeld. Hij ontplooidde immers zijn activiteiten in de kring van het Fries genootschap en organiseerde uit dien hoofde ook mee de Grote Historische Tentoonstelling van 1877, waar de Friese cultuur in al zijn schakeringen en uitingsvormen met enorm succes aan de

wereld werd getoond. Ook een fotootje van Baudina in Friese klederdracht bewijst voldoende de band met het eigen gewest.

Toch lijkt me juist de porseleinverzameling een uiting van een andere, meer universele belangstelling, een interesse ook die in de negentiende eeuw in Friesland niet direct heel erg werd gewaardeerd. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de Verslagen en Handelingen van het Fries Genootschap en uit de oudere afleveringen van De Vrije Fries. Het woord porselein komt daarin pas in 1879 voor het eerst voor en het gaat dan telkens om een enkel voorwerp en doorgaans niet om Oosters porselein. Ook de aanduiding Oud-porselein die men in deze tijd herhaaldelijk tegenkomt wijst op een wat in onbruik geraakte vorm van verzamelen. Opvallend is tenslotte dat porselein doorgaans in verband wordt gebracht met wat juist wel typisch Fries was, namelijk het embleem van Friesland pur sang: namelijk Hindelopen. Het viel op dat in de Hindeloper interieurs, die in de vorm van de beroemde Hindeloper stijlkamer na de Grote Historische Tentoonstelling van 1877 een triomftocht langs de Europese wereldtentoonstellingen maakten, veel porselein aan de wand hing. Als zodanig werd in 1881 ook voor het eerst een porseleinen voorwerp door het Fries Museum aangekocht.

Dankzij de mogelijkheden die de computer tegenwoordig biedt kan ik zo beter dan in 1992, toen ik mijn boek over Looxma Ypeij schreef, vaststellen dat zijn legaat een geweldige impuls moet zijn geweest voor de belangstelling voor wat toen dus nog Oud porselein heette. De loftrumpet die de nationale pers over deze deelverzameling van het Fries Museum stak – ik citeerde zojuist de Telegraaf uit 1905, maar er verschenen meer van dergelijke enthousiaste stukken – zal daarin een belangrijke rol hebben gespeeld. Pas in de twintigste eeuw zou de belangstelling – en opnieuw moet dan natuurlijk Nanne Ottema worden genoemd – voor Oosters porselein leiden tot actief collectioneren en tot de inrichting van een afzonderlijk keramiekmuseum het Princessehof. In dit beeld past dat de grote legaten aan het Fries Museum waarin porselein de hoofdmoot is – dat zijn de legaten Bisschop, Van Heloma, Corbelijn Battaerd, Fontein Tuinhout en Collot d'Éscury – alle van na 1900 zijn. In dit opzicht is Looxma Ypeij beslist een voorloper.

Dit roept tenslotte een vraag op, die eigenlijk niet kan worden beantwoord maar die ik omwille van de hoofdpersoon van mijn lezing niet kan en ook niet mag laten liggen. Was hij bewust een voorloper of een voorloper malgré lui? Met andere woorden: Waar komt de porseleinverzameling van Looxma Ypeij eigenlijk vandaan? Heeft hij zelf actief verzameld of heeft hij doorgegeven wat hij had geërfd. Ook hier kunnen enkele opmerkingen een aanwijzing geven. Ten eerste is het porselein – ik ga dan af op het oordeel van Lunsingh Scheurleer – grotendeels van zeventiende en achttiende-

eeuwse oorsprong.: ik citeer: 'De verzameling geeft ene goed beeld van het 9in de zeventiende en achttiende eeuw naar ons land verschepte porselein.' Vervolgen weten we van een betovergrootvader van Looxma Ypeij, van wie een boedelinventaris bewaard is gebleven, dat deze een behoorlijke hoeveelheid – honderden voorwerpen -- pastelein en delfts blauw in huis had. Zou deze betovergrootvader – Gerben Rinkhout tegelijk met het familiekapitaal dit porselein niet hebben vererfd en zouden niet ook andere voorouders van de Looxma-kant, die allen uit dergelijke milieus kwamen, hetzelfde hebben gedaan. Het zou natuurlijk heel goed kunnen zijn, dat Looxma Ypeij die verzamelingen dan heeft aangevuld, maar dat zal hij dan waarschijnlijk niet op basis van eigen oordeel hebben gedaan, maar zal zijn afgegaan op antiquairs die hem adviseerden. Hij was niet een connaisseur zoals Nanne Ottema dat was, of althans pretendeerde te zijn. Een aanwijzing daarvoor is dat in zijn bibliotheek wel een groot aantal boeken stonden over numismatiek, maar nauwelijks literatuur over porselein. Het beeld dat men zo enigszins kan onderbouwen is dat Looxma Ypeij wel zijn muntnekabinet zelf heeft opgebouwd, maar dat het porselein eerder als familie-erfgoed moet worden beschouwd.

Zo helder en duidelijk als het verhaal van de 1111 schalen kon worden verteld, zo wazig blijft het beeld hier en zo ook moet ik afsluiten. We hebben hier te maken met een veelheid waarachter de eenheid uiteindelijk niet goed zichtbaar is. Ik vind dat voor u jammer, maar in het algemeen niet erg. Het is namelijk ook een aansporing om eens een wat groter, preciezer en systematischer onderzoek op te zetten naar de wijze waarop in Friese burgerlijke kringen in de achttiende en negentiende eeuw kunstvoorwerpen werden gewaardeerd en gecollectieerd. De wetenschap boekt vooruitgang niet door vast te houden aan oude antwoorden, maar door telkens nieuwe vragen op te roepen.